

TA'LIM JARAYONIDA KREATIV FIKRLASHNI RAG'BATLANTIRISH USULLARI

Erkinov Ozodbek Faxriddin o'g'li,

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Pedagogika yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim jarayonida kreativ fikrlashni rag'batlantirishning nazariy asoslari va amaliy usullari tahlil qilinadi. Kreativ fikrlashning shaxs rivojlanishidagi, mustaqil qaror qabul qilishdagi hamda innovatsion yondashuvlarni shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shuningdek, ta'lim muhitida muammoli vaziyatlar yaratish, interfaol metodlardan foydalanish, loyihaviy faoliyatni tashkil etish, STEAM yondashuvi elementlarini qo'llash, refleksiya va divergent fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlarning samaradorligi yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kreativ fikrlashni tizimli ravishda rag'batlantirish o'quvchilarning bilish faolligini oshiradi, motivatsiyasini kuchaytiradi hamda ta'lim samaradorligini ta'minlaydi. Maqola pedagogik amaliyotda kreativ yondashuvlarni joriy etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Kreativ fikrlash, ta'lim jarayoni, rag'batlantirish usullari, innovatsion pedagogika, interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, divergent fikrlash, refleksiya, motivatsiya, ta'lim samaradorligi, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы и практические методы стимулирования креативного мышления в образовательном процессе. Научно обоснована важность креативного мышления в развитии личности, принятии самостоятельных решений и формировании инновационных подходов. Также освещается эффективность занятий, направленных на создание проблемных ситуаций в образовательной среде, использование интерактивных методов, организацию проектной деятельности, применение элементов STEAM-подхода, развитие рефлексии и дивергентного мышления. Результаты исследования показывают, что систематическое стимулирование креативного мышления повышает познавательную активность учащихся, усиливает их мотивацию и обеспечивает эффективность обучения. Статья служит для разработки научно-практических рекомендаций по внедрению креативных подходов в педагогическую практику.

Ключевые слова: Креативное мышление, образовательный процесс, методы стимулирования, инновационная педагогика, интерактивные методы, проблемное обучение, проектная деятельность, дивергентное мышление, рефлексия, мотивация, эффективность образования, педагогические технологии.

Abstract. This article analyzes the theoretical foundations and practical methods for stimulating creative thinking within the educational process. The importance of creative thinking in personal development, independent decision-making, and the formation of innovative approaches is scientifically substantiated. It also highlights the effectiveness of classes aimed at creating problem situations in the educational environment, using interactive methods, organizing project activities, applying STEAM approach elements, and developing reflection and divergent thinking. Research findings indicate that systematic stimulation of creative thinking increases students' cognitive activity, strengthens their motivation, and ensures educational effectiveness. The article serves to develop scientific and practical recommendations for implementing creative approaches in pedagogical practice.

Keywords: Creative thinking, educational process, motivation methods, innovative pedagogy, interactive methods, problem-based learning, project-based activity, divergent thinking, reflection, motivation, educational effectiveness, pedagogical technologies.

Kirish. Bugungi zamonaviy o'qituvchilar o'quvchilarning kreativ fikrlashini shakllantirish mazmuni va usullari bo'yicha ma'lumotlarga ega bo'lishlari va o'zlari ham o'quvchilarga fikrlashda ijodiy yondashishga yordam bera olishni bilishlari kerak.

Kreativlik ya'ni kreativ fikrlash qay tarzda vujudga kelishi borasidagi puxtaroq tasavvur, o'z navbatida, o'qituvchilarga ta'lim jarayonida o'quvchilarga ijodiy g'oyalarni bo'lishi uchun muayyan vaqt talab etiladi. Kreativ fikrlash ko'nikmalarini baholash isbotga tayangan dalillar kompyuter platformasida qilayotgan, o'qiyotgan va yaratayotgan narsalarni ko'p jihatli malakalar bilan bog'laydi. Kreativ fikrlashda har tomonlama, mukammal, ideal, lider, tezkor, ijodkor bo'lishi kerak. Oddiy narsadan kreativ narsalar tayyorlovchi va zamon bilan hamnafas bo'lishi shart va lozim. Kreativ fikrlash har soxada va har joyda kerak chunki u joy, vaqt tanlamaydi. Albatta, har bir ishni qilingan mukofotlantirilsa, uning samaradorligi yanada oshadi. Shunday ekan bolaning ham har bitta bajarga ishini o'z vaqtida baholab, rag'batlantirib turilsa, bolada o'sha soxaga bo'lgan qiziqish yanada ortadi va yangicha izlanishlarga undaydi.

Adabiyotlar tahlili. Mazkur mavzu doirasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar kreativ fikrlashni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri ekanligini ko'rsatadi. Mahalliy va xorijiy adabiyotlarda interfaol metodlar, muammoli ta'lim hamda loyihaviy faoliyat o'quvchilarda ijodiy tafakkurni shakllantirishning samarali vositalari sifatida e'tirof etilgan. Shuningdek, tadqiqotchilar kreativ fikrlashni rivojlantirishda rag'batlantirish mexanizmlarining, ayniqsa, ijobiy baholash va motivatsion yondashuvlarning muhim rolini ta'kidlaydilar. Umuman olganda, mavjud adabiyotlar tahlili kreativ fikrlashni shakllantirish ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga bevosita xizmat qilishini asoslaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ta'limda kreativ fikrlashni rag'batlantirish uchun interfaol metodlar (Klaster, aqliy hujum), muammoli ta'lim, loyihaga asoslangan o'qitish va ochiq savollardan foydalanish samarali hisoblanadi. Shuningdek, xatolarga ijobiy munosabat, jamoaviy ishlar va turli axborot texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarda ijodkorlikni rivojlantiradi, ularni mustaqil va notipik yechimlar izlashga undaydi.

Kreativ fikrlashni rivojlantirishning asosiy usullari:

- **Aqliy hujum (Brainstorming):** Muammoni yechishda cheklovsiz g'oyalarni o'rta tashlash.
- **Klaster metodi (Tarmoqlar):** Mavzu bo'yicha tushunchalarni tizimlashtirish va bog'liqliklarini topish.
- **Muammoli ta'lim (Problem-based learning):** O'quvchilarga tayyor bilim emas, balki yechilishi kerak bo'lgan muammoli vaziyatlarni taqdim etish.
- **Loyiha usuli (Project method):** Mustaqil ravishda ijodiy loyihalar taqdimotlar va tadqiqotlar yaratish.
- **"Nima bo'lar edi, agar...?" savollari:** Tasavvurni ishga soluvchi faraziy savollar orqali nostandart fikrlashni shakllantirish.
- **Interfaol o'yinlar va rolli o'yinlar:** Vaziyatga turlicha yondashish empatiyani rivojlantirish.
- **FSMU texnologiyasi:** Fikr, sabab, Misol, Umumlashtirish bosqichlarida fikrni asoslab berish.

➤ **Axborot texnologiyalari va raqamli vositalar:** Multimediali taqdimotlar va ta'limiy platformalardan ijodiy foydalanish.

Ushbu usullar o'quvchilarni faollikka, mustaqil fikrlashga va o'z g'oyalarini erkin bayon etishga chorlaydi.

Tahlillar va natijalar.

Ta'lim samaradorligi: Ta'lim jarayonida rag'batlantirish o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning faolligini kuchaytirish va bilimlarni samarali o'zlashtirishiga yordam beradigan muhim pedagogik omillardan biridir. Rag'batlantirish orqali o'quvchilarda motivatsiya shakllanadi, bu esa ularning dars jarayonida faol ishtirok etishiga, mustaqil fikrlashiga va o'z imkoniyatlarini namoyon etishiga xizmat qiladi.

Rag'batlantirishning asosiy maqsadi - o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ichki ehtiyojini kuchaytirish va ularni ijobiy natijalarga yo'naltirishdir. Pedagogik jarayonda rag'batlantirish turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Masalan, maqtov, baholash, sovrinlar berish, e'tirof etish yoki o'quvchilarning yutuqlarini omma oldida ta'kidlash kabi usullar o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi. Bu esa o'quvchilarning bilim olish jarayoniga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

Rag'batlantirish ta'lim samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Chunki o'quvchi o'z mehnati qadrlanishini his qilganida, yanada ko'proq harakat qilishga intiladi. Natijada u dars jarayonida faolroq bo'ladi, yangi bilimlarni egallashga qiziqishi ortadi va ijodiy fikrlarga harakat qiladi. Shu bilan birga, rag'batlantirish o'quvchilar o'rtasida sog'lom raqobat muhitini ham yaratadi.

Rag'batlantirish usullari: Ta'lim jarayonida rag'batlantirish usullari o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, faolligini kuchaytirish va ta'lim samaradorligini ta'minlashda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Rag'batlantirish o'quvchilarni ijobiy faoliyatga undash, ularning yutuqlarini e'tirof etish hamda motivatsiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonida rag'batlantirishning asosiy usullari:

1. **Maqtov (og'zaki rag'batlantirish):** Bu eng keng tarqalgan usullardan biri bo'lib, o'qituvchi o'quvchining muvaffaqiyatini og'zaki tarzda e'tirof etadi. Masalan: "Juda yaxshi!", "A'lo javob", "sizning fikringiz juda qiziqarli". Bu usul o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

2. **Baholash orqali rag'batlantirish:** O'quvchilarning bilimini adolatli va yuqori baholash ham rag'batlantirish vositasi hisoblanadi. Yaxshi baho o'quvchini yanada ko'proq o'rganishga undaydi.

3. **Mukofotlash:** O'quvchilarga diplom, sertifikat, esdalik sovg'alari yoki faxriy yorliqlar berish orqali ularni rag'batlantirish mumkin. Bu usul ayniqsa tanlov va musoboqalarda samarali bo'ladi.

4. **Jamoa oldida e'tirof etish:** O'quvchining yutug'ini sinf yoki maktab jamoasi oldida e'tirof etish ham kuchli motivatsiya beradi. Masalan, "eng faol o'quvchi", "haftaning eng yaxshi o'quvchisi" kabi nominatsiyalar.

5. Mustaqillik berish orqali rag‘batlantirish: O‘quvchiga mas‘uliyatli vazifalar berish (guruh sardori, loyiha rahbari va boshqalar) uning o‘zini muhim his qilishiga yordam beradi.

6. Qiziqarli topshiriqlar berish: Kreativ, muammoli yoki o‘yin shaklidagi topshiriqlar o‘quvchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi.

Rag‘batlantirish usullari ta‘lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, ular o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi, ijodiy va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda ta‘lim samaradorligini ta‘minlaydi. O‘qituvchi rag‘batlantirish usullarini o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda qo‘llashi zarur.

Xulosa. Ta‘lim jarayonida kreativ fikrlashni rag‘batlantirish zamonaviy ta‘lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki kreativ fikrlash o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarga yangicha yondashishi va innovatsion g‘oyalarni ilgari surish qobiliyatini rivojlantiradi. Ta‘lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish, muammoli vaziyatlar yaratish, loyiha asosida o‘qitish, guruhli ishlash hamda erkin fikr bildirish muhitini shakllantirish kabi usullar o‘quvchilarda ijodiy va kreativ tafakkurning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, o‘qituvchining pedagogik mahorati, o‘quv jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishi ham kreativ fikrlashni rag‘batlantirishda muhim omil hisoblanadi. Bunday yondashuv o‘quvchilarning faolligini oshiradi, ularning bilimlarini chuqur o‘zlashtirishiga va amaliy faoliyatda qo‘llashiga imkon yaratadi.

Ta‘lim jarayonida rag‘batlantirish o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiruvchi, ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiruvchi va ta‘lim samaradorligini ta‘minlovchi muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Shu sababli pedagoglar dars jarayonida rag‘batlantirishning turli usullaridan samarali foydalanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qodirov B.R. Pedagogik innovatsiyalar. – Toshkent: Fan, 2015.
2. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2000.
3. To‘xtaxodjaeva M.X. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
4. Raxmonov A.K. Ta‘lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish. – Toshkent: Fan, 2016.
5. Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Ta‘lim to‘g‘risida qonun va kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – Toshkent, 2020.